

(Matkailu)maantieteen rajoilla

WILSON, JULIE (2012; toim.). *The Routledge handbook of tourism geographies*. 324 s. Routledge, London.

Matkailututkimuksen kypsymisestä kertoo se, että monet alan pioneereista ovat siirtymässä eläkkeelle ja matkailuun liittyvät tieteelliset keskustelut ovat yhä vivahteikkaampia ja erikoistuneempia. Viime aikoina markkinoille on tullut uusia teoksia, joissa summataan alan tähänastista kehitystä ja etsitään uusia näkökulmia vanhoihin klassikkoteksteihin. Katalonialaisessa Rovira i Virgili -yliopistossa ja bristolilaisessa Länsi-Englannin yliopistossa vaikuttavan Julie Wilsonin toimittama käsikirja on osa tätä suuntausta. Se kokoaa yksiin kansiin 37 tutkijan puheenvuorot matkailumaantieteen kehityksestä, nykytilasta ja ajankohtaisista haasteista.

Teos koostuu 32 ytimekkäästä kirjoituksesta, jotka on jaettu aihetta taustoittaviin ja kontekstualisoiviin johdantoteksteihin, kolmeen temaattiseen osioon ja loppuyhteenvetoon. Kokonaisuus on monipuolinen ja etenee jouhevasti, vaikka osiot menevät paikoin päällekkäin. Johdannossaan Wilson esimerkiksi toteaa, että teoksen toinen osio on suuntautunut teoreettisemmin ja epistemologisesti enemmän kuin kolmas osio, joka perustuu ”matkailun maantieteellisen analyysin perinteisempiin ulottuvuuksiin” (s. 4). Käytännössä raja on kuitenkin häilyvä. Esimerkiksi Daniel Knudsenin, Jillian Rickly-Boydin ja Michelle Metro-Rolandin kirjoittama luku maantieteellisen maisemäkäsitteen käyttökelpoisuudesta matkailututkimuksessa on sijoitettu kolmanteen osioon, vaikka he paneutuvat aiheeseen liittyviin epistemologisiin kysymyksiin.

Kirjoittajat tyypittelevät aiempaa keskustelua onnistuneesti sortumatta liialliseen pelkistämiseen. Teos palveleekin erinomaisesti niitä, jotka haluavat johdatuksen johonkin tiettyyn matkailumaantieteen osa-alueeseen. Kirjoitukset ”keskustelevat” keskenään sekä epäsuorasti että

viittausten välityksellä, ja runsas lähdeluettelo houkuttelee tutustumaan aihepiireihin tarkemmin. Tulevaisuuden tutkimushaasteiden käsittely kunkin luvun lopussa tarjoaa inspiraationlähteitä niin ajankohtaisia tutkimusaiheita etsiville graduntekijöille kuin varttuneemmille tutkijoillekin. Nousevina tutkimusaiheina esitellään muun muassa matkailun suhteet muuttoliikkeeseen, luovuuteen ja gentrifikaatioon.

Lukujen ytimekkyys näkyy joinakin abstrakteiksi jäävinä muotoiluina sekä lukuisina viittauksina ”tilarajoituksiin”. Selittelyn tuntua olisi voinut välttää perustelemalla lukujen tiivis muoto johdannossa. Pääasiassa kirjoittajat kuitenkin konkretisoivat teoreettista keskustelua tarkoituksenmukaisin ja helpotajuisin esimerkein, jotka tarjoavat kiinnostavaa luettavaa myös matkailualan ammattilaisille ja omia matkustustottumuksiaan pohtiville lukijoille. Esimerkiksi Andrew Holden havainnollistaa matkailun ja ympäristödiskurssien suhdetta tarkastelemalla lentämistä, jonka aiheuttamiin ympäristöongelmiin suhtaudutaan varsin ristiriitaisesti. Petri Hottola puolestaan ammentaa kenttätöystään reppumatkailijoiden parissa. Hän käsittelee matkailijoiden taipumusta hakeutua ”metatiloihin” (*metaspaces*), jotka ovat eräänlaisia ”kulttuurisia mukavuusalueita” uudessa ympäristössä.

Teos tarjoaa herkullisen kurkistusikkunan myös matkailumaantieteen sisäiseen dynamiikkaan. Kirjoittaja-kaartiin kuuluu Richard Butlerin, C. Michael Hallin ja Tim Edensorin kaltaisten konkarien lisäksi vähemmän tunnettuja tutkijoita. Kuten Hall toteaa, lähestymistapojen kirjo on niin laaja, että on oikeastaan perustellumpaa puhua useista matkailumaantieteistä kuin yhdestä, selvärajaisesta matkailumaantieteestä. Esimerkiksi uransa ehtoapuolella oleva Butler kirjoittaa kärkevästi vailla ”pelkoa vihasta, jota hänen kommenttinsa saattavat herättää” (s. 26). Hän rinnastaa matkailumaantieteen marginaalisen aseman maantieteen sisällä maantieteen asemaan laa-

jemmassa tiedeyhteisössä ja suomi maantieteilijöitä ”hallitumuudesta myöntää olevansa sitä mitä ovat” (s. 27). Butlerin mielestä maantieteilijöiden pitäisi lopettaa taloustieteilijöiden ja sosiologien kosiskelu, ja keskittyä spatiaalisten ilmiöiden selittämiseen ”tarpeettoman epäselvien ja monimutkaisten” tapaustutkimusten tiltaailu sijaan (s. 26). Happamahkan tilityksen keskeltä pilkahtelee itseironia. Matkailumaantieteilijäksi identifioituva Butler esimerkiksi myöntää itsekkin vastanneensa nuorempana kyselijöille olevansa liiketalouden professori, koska ”liiketalous” kuulosti hänen mielestään vaikuttavammalta kuin ”matkailu”.

Tim Galen kirjoittama luku matkailumaantieteen lähestymistapojen ja jälkistrukturalismin suhteesta auttaa ymmärtämään erilaisiin tutkimustraditioihin sosiaalisten tieteiden tutkijoiden ajattelutapojen eroja. Gale vertaa Butlerin vuonna 1980 esittelemää, strukturalistiseen metodologiaan nojaavaa matkailualueen elinkaarimallia (*tourist area life cycle*) Adri Dietvorstin ja Greg Ashworthin 1990-luvulla kehittämään, jälkistrukturalistiseen matkailullisten muutosten malliin (*model of tourism transformations*). Hänen mielestään jälkimmäinen malli osoittaa ensiksi mainitun puutteet, koska se käsitteellistää yksilöt aktiivisiksi toimijoiksi ja ottaa huomioon matkakohteeseen liitetyt merkitykset sekä muutosten laajemman yhteiskunnallisen kontekstin. Butlerin aikaisempaan kritiikkiin nojaten Dietvorstin ja Ashworthin malli vaikuttaa kuitenkin melko monimutkaiselta, ainakin jos sitä vertaa matkailualueen elinkaarta kuvaavaan eleganttiin skäyryään. Esimerkki osoittaa, kuinka arvioijan tausta ja arviointiperusteet vaikuttavat teorioiden ja mallien suosioon ja käyttöön.

Nuoremman sukupolven kirjoittajia yhdistää kiihkeä halu uudistaa tieteellistä ajattelua rikkomalla kahlitseviksi kokemiaan käsitteellisiä rajoja. Kriittisen suurennuslasin alle joutuvat monet dikotomiat, kuten matkailu/arki, isäntä/vieras, tuottaja/kuluttaja, katse/performanssi ja kolonisoija/kolonisoitu. Kirjoittajat korostavat matkailututkimuksen näkökulmien laajaa yhteiskuntatieteellistä antia. Työkaluina he käyttävät viime vuosina suosituiksi tulleita käsitteitä, joiden ympärille rakentuneet ”käänteet” ja ”paradigmat” kielivät syvällisistä, yhteiskunnan muutoksiin kytkeytyvistä ajattelutavan muutoksista. Esimerkiksi Tara Duncan tarkastelee mobiilia käännettä (*mobilities turn*), johon viitataan myös termillä ”uusi mobiili paradigma” (*new mobilities paradigm*). Hän huomauttaa, että liikkumisesta on tullut tärkeä osa monien ihmisten elämää ja identiteettiä. Esimerkiksi reppumatkailijoille liikkuvuus on usein vakiintunut elämäntapa, johon liittyy omaleimainen suhde paikkoihin. Siksi maantieteilijöiden pitäisikin Duncanin mielestä venyttää matkailututkimuksen rajoja ja laajentaa perinteistä käsitystä, jonka mukaan matkailu on tilapäistä liikettä erillään arkielämästä.

Kirjoittajat perustelevat näkökulmansa ja väitteensä hyvin. Jään kuitenkin pohtimaan, heittävätkö he tarpeettomiksi kokemiensa rajojen mukana roskakoriin joidenkin aikaisemmin suosittujen käsitteiden analyttisen annin. Monet kirjoittajista viittaavat esimerkiksi representaatioiden ja merkitysten tärkeään rooliin matkailussa, mutta käytännössä niiden tutkimus näyttäytyy kirjoituksen valossa melko vanhanaikaisena ja kapea-alaisena. Kuvaavaa on, ettei käsitettä ”representaatio” löydy teoksen asiasanahakemistosta, vaikka sitä on hyödynnetty paljon matkailumaantieteellisissä tutkimuksissa. Representaatioiden tutkimuksen vahvuuksia tarkastelevan luvun puuttuessa lukijan voi olla hankalaa innostua aihepiiristä ja tutustua siihen liittyvään keskusteluun. Pahimmassa tapauksessa käsitteen marginaalisoituminen voi johtaa samaan kapea-alaisuuteen, josta siihen nojaava tutkimusta tällä hetkellä kritisoidaan.

Teoksen painotukset toivat mieleeni Clive Barnettin (1998: 389) ajatuksen teorioista muovivirtauksina, jotka nousevat pinnalle tietyin väliajoin. Samalla kun viime vuosikymmenien suosittu tutkimusaiheet muuttuvat epämuodikkaiksi, tieteen arkistoista kaivetaan ”retroa” nykyajan tarpeita varten työstettäväksi. Hyvä esimerkki tästä on Noam Shovalin käsittelemä aikamaantiede, jonka uusimmat sovellukset perustuvat paikkatietojärjestelmien kehittämiseen ja yleistymiseen. Ajan pinnalla vellovien maininkien alla maantieteen ydinkysymykset säilyvät kuitenkin samoina. Matkailun spatiaalista mallintamista tarkasteleva Hall osoittaaakin ansiokkaasti, ettei tutkimusta pitäisi arvioida yksioikoisesti valitun viitekehysten perusteella, vaan huomiota täytyisi kiinnittää siihen, pystyykö tutkija tarkastelemaan

kriittisesti oman tutkimuksensa lähtökohtia, tuloksia ja käyttöyhteyksiä.

Teoksen suurin vahvuus on mielestäni se, ettei se pyri häivyttämään tutkimusalan kehitykseen olennaisesti kuuluvia ristiriitoja. Samalla se painottaa kuitenkin erilaisten lähestymistapojen kykyä rikastaa toisiaan. Tällainen kriittisyyden ja avarakatseisuuden liitto toimii, koska se kannustaa tutkijoita tiedostamaan valitsemansa lähestymistavan lähtökohdat ja ajattelemaan luovasti argumentaationsa tieteellisyydestä tinkimättä. Samalla se auttaa matkailumaantieteilijöitä vakiinnuttamaan paikkansa tieteenalansa ytimessä.

KIRJALLISUUS

Barnett, C. (1998). The cultural turn: fashion or progress in human geography. *Antipode* 30: 4, 379–394.

SALLA JOKELA
Geotieteiden ja maantieteen laitos,
Helsingin yliopisto

